

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.изк. Елисавета Борисова Вълчинова-Чендова,
Нов български университет, Институт за изследване на изкуствата – БАН,
професионално направление 8.3. „Музикално и танцово изкуство“

по конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“,
област на висше образование 8. Изкуства,
професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство
(история на музиката),
в Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“,
катедра „История на музиката и етномузикология“,
обявен в ДВ бр. 75/24.09.2019,
с единствен кандидат: **гл. ас. д-р Илия Димитров Граматиков**

1. Професионално представяне на кандидата

Професионалната биография на Илия Димитров Граматиков (роден през 1984) е разностранна. Във всяка една от реализациите на младия колега убедително се разкриват неговите ширококултурни интереси, богатата информираност и, което специално ще подчертая, зрелостта да формулира свой подход, свой изследователски метод и да изведе в тяхната цялост собствени възгледи. Завършва НМУ „Любомир Пипков“ със специалност пиано при Михаил Славов и НМА „Проф. Панчо Владигеров“ – с хорово дирижиране при проф. д-р Адриана Благоева и с музиковедие, профил „музикална естетика“. Редовен докторант е към катедра „История на музиката и етномузикология“ с научен ръководител проф. д-р Нева Кръстева. Текстът на неговия дисертационен труд, който е отпечатан вече и като книга (2019) – „Пасионът през втората половина на XX век: композиторски решения на литургичния жанр“, е забележително изследване върху жанра и паметта за него, реализирано върху примера на две емблематични произведения за музиката през втората половина на XX век – „Пасион по Лука“ на Кшищоф Пендерецки и „Пасион по Йоан“ на Арво Пярт. През 2013, в рамките на докторантурата и благодарение на академичната програма за международен обмен Еразъм, Илия Граматиков специализира в Университета за музика и изпълнителско изкуство във Виена с научен ръководител проф. д-р Мартин

Айбл. Красноречиво свидетелство за неговите професионални качества е участието му след номинация и избор в престижната международна програма за докторанти и специализанти от различните науки и изкуства *Roche Continents – Youth! Art! Science*, осъществявана в рамките на Залцбургския международен музикален фестивал. В програмата взимат участие само 100 докторанти и специализанти от цял свят, като само 20 от тях са музиканти и единици от тях са музиколози.

През годините до постъпването му на работа в НМА, а и след това, Илия Граматиков работи като репортер, музикален редактор и автор на предавания към редакция „Класическа музика“ на програма „Христо Ботев“ на БНР. През периода 2005 – 2009, в творчески тандем с Николай Колев – културолог и философ, организира и осъществява интердисциплинарния ежемесечен салонен формат „Салон за музика и рефлексии“. От 2011 до 2013 работи за предаването „Денят започва с култура“ на БНТ1, за което реализира над 200 репортажа и телевизионни участия.

Реализира два авторски образователни проекта към НМА „Проф. Панчо Владигеров“ по програмата на Министерството на образованието и науката за финансиране на художественотворческата и научна дейност във висшите учебни заведения в страната: „АлтерМюзик“ – ежемесечен концертно-лекционен формат, и „Алтернативна академия – дискуссионни прожекции“ (2008 – 2010).

Ката хоров диригент, от 2014 ръководи Дамския хор „Морфова – Прокопова“, с който редовно изнася самостоятелни концерти и участва в редица международни фестивали и конкурси. В годините 2008 – 2009 участва и като един от първите членове на вокалния акапелен ансамбъл, съставен от пеещи хорови диригенти *I DIRETTORI*, с ръководител Ванилия Кисьова.

Ще подчертая дейността му като член на екипа (от 2011) и артистичен директор (от 2016) на Международния фестивал за съвременна клавирна музика *ppIANISSIMO*. Автор е на книжките за фестивала, които включват сериозни негови авторски музикологични текстове и подбрана важна информация за участниците във фестивала.

От 2015 Граматиков е назначен като щатен асистент към катедра „История на музиката и етномузикология“ на НМА „Проф. Панчо Владигеров“, а от април 2016 е главен асистент. Включва се активно в организационния екип на ежегодния академичен форум „Докторантски четения“, бил е и научен редактор на текстове, включени в едноименния ежегоден сборник с представените на форума доклади (издание на НМА).

От май до октомври 2016 е лектор и ментор в интердисциплинарния проект „Мултиполис: образите на града“, организиран от Сдружение *The Fridge*.

През 2017 започва участието си в тригодишния изследователски проект „Съвременна музикална композиция, теория и философия“ в екип от учени от Института за изследване на изкуствата към БАН и от НМА „Проф. Панчо Владигеров“. Проектът е субсидиран по програма „Финансиране на фундаментални научни изследвания“ в област „Хуманитарни науки“ на Фонд „Научни изследвания“. Резултат от работата по проекта е обширното монографично изследване „Инструменталните концерти на Георги Арнаудов: сюрреалистични препрочити на музикалната история“ (под печат), което е предложено като хабилитационен труд за заемане на академичната длъжност „доцент“.

Ще акцентирам и на дискуссионния форум – „За музиката“, срещи с различни творци, организиран от Културния център на СУ „Св. Климент Охридски“ (2019). През ноември стартира вторият сезон на формата, който следя с интерес.

Граматикив има различни публикации и участия в редица научни, образователни и творчески форуми. Често провежда и открити лекции, предназначени за по-широка аудитория.

2. Изследователска дейност и резултатите от нея (съобразно показателите за различните научни степени и академични длъжности за областта на конкурса: 8.3. „Музикално и танцово изкуство“).

Представените материали, с които гл. ас. д-р Илия Граматикив участва в конкурса, включват дейности, които **убедително отговарят на минималните изисквания за този раздел в отделните групи**. Съгласно изискванията ще се ограничи с кратък коментар на групите показатели с представени материали за конкурса, като ще се спра по-конкретно на хабилитационния труд.

Както подчертах при представянето на кандидата, дисертационният му труд е оформен като книга (2019, под печат) – *група от показатели Г, показател 7*.

Илия Граматикив е автор на 3 статии, публикувани в специализирани издания в областта на изкуствата (*показател 9*). Специално ще подчертая статията във в. *Култура*, бр. 19 (2899), 19 май 2017 – „Музикално в-образ-явени истории. Опит за препрочит на най-новото творчество на Георги Арнаудов (по повод 60-годишния му юбилей)“, свързана с темата на хабилитационния му труд. Както посочва авторът в началото на своята книга,

това е първата негова публикация за Георги Арнаудов, в нея се появява в „зародишна форма една от основните тези за индивидуалния композиционен език на автора, впоследствие музикологично аргументирана в изследването“.

Има 2 студии в специализирани издания в областта на изкуствата (*показател 11*). Те са свързани с работата му върху темата за пасиона през XX век, като публикацията му в списание „Артизанин“, 2017, № 7 – „Размишление върху актуалността на пасиона днес. По повод решението на Георги Арнаудов в рамките на литургичния жанр“, е посветена на произведението на Георги Арнаудов „Страсти по Давид“.

В обобщение, по показател Г кандидатът има общо 180 точки при изисквани 120.

В група от *показатели Д (65 точки при изисквани 40)* коректно са посочени цитирания в монографии, в колективни томове с научно рецензиране и в периодични издания с научно рецензиране. Мога да посоча и други цитирания, включително в мои текстове, които са публикувани след предаването на документите по конкурса и не са отразени в справката. Убедена съм, че книгата за пасиона и новата книга на Илия Граматиков ще привличат интереса на работещите в полето на новата музика не само заради разглежданите теми, но и с въведените авторски подходи и методи на анализ.

Богата е дейността на кандидата в *група от показатели Е (общо 285 точки при изисквани 50 точки)*.

Тук се включват: участието му в изследователския проект „Съвременна музикална композиция, теория и философия“ (2017 – 2019), субсидиран от програма „Финансиране на фундаментални научни изследвания“ в област „Хуманитарни науки“ на Фонд „Научни изследвания“; модератор и лектор в образователния проект на Гьоте-институт „Музикалната модерност“ (февруари – юни 2019); лектор и ментор в интердисциплинарния творчески проект „Мултиполис: образите на града“, организиран от Сдружение „The Fridge“ (май – октомври 2016); работата му като член на екипа на Международния фестивал за съвременна клавирна музика *ppIANISSIMO* (от 2012) и др. Тези дейности на кандидата имат обществен отзвук и са важни за актуалното вписване на говоренето за съвременната музика и представянето ѝ в културното ни пространство.

3. Хабилизационният труд „Инструменталните концерти на Георги Арнаудов: сюрреалистични препрочити на музикалната история“ е обемно изследване, респектиращо със задачите, които си поставя, с въведения аналитичен метод и начина му на реализиране. Предприетият от автора аналитичен ход, многостранно разгърнат в историческата картина от барока до съвременността, се основана на съвременни музикологични подходи, които се вписват в неговите стратегии (и това обяснява отсъствието в литературата на изследвания като двата тома „Музикално-жанров анализ“ на проф. д.изк. Томи Кърклиясийки например). Изследователският метод (цитирам) е „съответен и релевантен както на чудатите творчески интенции на композитора (често резултиращи в прокарване на разнородни екстрамузикални смислови връзки), така и на художествените особености на разноликите му концертни произведения. Не на последно място – методът трябваше да спомогне за открояване на специфичното в Арнаудовото тълкуване на жанра“. Композиторският подход на Георги Арнаудов е многостранно обговорен в полето на съвременното тълкуване на жанра и индивидуалния композиторски стил. Като най-логична е въведена „синфонична“ изследователска стратегия, която е „разгърната в широк хуманитарен хоризонт“. В съчетаването на различните типове анализ се осъществява широкоспектърно осмисляне на творбите. Постигнато е „максимално разнищване на изплетената в тях интертекстуална мрежа“, което придава на текста забележителна аналитична многопластовост, реализирана словесно виртуозно и интригуващо.

Понятиятният апарат е прецизиран, аргументирано е неговото използване. Ще посоча само два примера. По отношение на концертния жанр са разгледани историческите му образци и промяната в неговите трактовки. С уточнението при използването на понятията *Нова музика* и *нова музика*, авторът изчиства текста от свободни интерпретации, влагайки точно и конкретно съдържание в тях. Логично като принос Илия Граматиков е извел „въвеждане на понятиен апарат, назоваващ, типологизиращ и характеризиращ зрелия стил на автора, особеностите на индивидуалната му композиционна техника и спецификите на звуковата тъкан в творбите му“.

Архитектоничното организиране на текста, което може да бъде проследено и в подробното съдържание, следва (както специално подчертава Граматиков) примера на „ритурелната форма, характерна за жанра на инструменталния концерт от епохата на неговото установяване“. В тази структура са въведени основните текстови масиви с анализи на творбите („1) биографията на творбата и общия културен контекст на нейното битуване; 2)

предприетата от Арнаудов творческа стратегия и обвързаността на композицията с други художествени произведения и практики от различните изкуства; 3) иманентномузикалният анализ на произведението и особеностите на използваната композиционна техника“), предхождани от излагане на аналитичната рамка – обекти, цели и фокус, и последвани от обобщения. Конкретните анализи са подробни и много интересни, като в центъра е индивидуалната авторска трактовка („Арнаудовите концертни решения, композиционна техника и творчески стил“), разположена в жанровата картина („в хоризонта на цялата история на жанра и дори въобще на музикалната история“).

Интригуващи са аналитичната свобода и въображението на Илия Граматиков. Диалогът с миналото при Георги Арнаудов – много характерен за композитора, изтъкван от неговите изследователи, критици и разговарящите с него, споделян и от самия композитор в авторските анотации към произведенията му – е изведен като основен възглед („препрочитите на историята са това, което обуславя новаторските аспекти в композиционния език и концепцията за концертния жанр при Арнаудов, тук могат да бъдат приведени редица примери за този негов творчески диалог с миналото, не само „подмладяващ“ стила му, но и помагач му да влезе в ролята на съвременник на Вивалди, отправил поглед към примера на по-старите и не чак толкова „съвременни“ като него майстори“, цитатът от текста на Илия Граматиков е свързан с анализа на *Concierto barroco* – написан по едноименната новела на кубинския писател, журналист, музикант и музиколог Алехо Карпентер, *разказваща за среща през 1709 на Вивалди, Хендел и Доменико Скарлати, с появи à la cameo на Вагнер и Стравински и въображаеми персонажи от Новия свят, които вдъхновяват операта „Монтесума“ на венецианския композитор*, както е отбелязано на титулната страница на партитурата, и в него конкретно се визира Вивалди, но това наблюдение е принципно за концертите). Категорично изведен като смислова линия, чрез този възглед се проследяват конкретните творчески идеи и реализации, както и общите белези на Арнаудовия композиторски подход, разглеждат се и неговите концепции за концертността („поставящ акцента не върху идеята за съревнованието между различни инструментални сили, а по-скоро върху концепцията за съгласуване и сродяване на вокалния и инструменталния начин на мислене“), които са въведени като белег на неговия стил. Важен е изводът за принципа при прочита на жанра *concertato* при Арнаудов, основан на композиторската идея за преосмисляне и реконтекстуализиране в процеса на разгръщането на композицията като тонов свитък.

Диалозите на Арнаудов с миналото (с композитори, философи, литератори, художници...) са възможност и за автора на текста Илия Граматиков словесно да пресътвори композиторските идеи по отношение на (цитирам изведения принос) „полагане на анализирани обекти в съответния им културен контекст и прокарване на смислови връзки с литературни произведения, образци на изобразителното изкуство и типични за други изкуства творчески практики“.

Като допълнително смислово уплътняване на текста са включените репродукции и епиграфите.

Изказвам най-висока оценка за този труд. Както и книгата „Пасионът през втората половина на XX век: композиторски решения на литургичния жанр“, това е респектиращо изследване. Илия Граматиков притежава професионална зрялост (използвам думата зрялост като широта и задълбоченост на знанията, аналитична опитност и пр.), съчетана със завидни творчески интуиции и богато въображение – и това се разкрива и в избора на изследователските му обекти: те са необходимият творчески импулс, който определя и неговите музикологични стратегии.

4. След тези общи наблюдения върху хабилитационния труд на Илия Граматиков, които аргументират високата ми оценка за текста, ще задам един **въпрос, свързан с многократната употреба на понятието „зрял стил“ при Георги Арнаудов.** Основанията ми за този въпрос са свързани и с моите изследвания на неговата музика: в изложението Илия Граматиков конкретизира „зрелия стил“ на композитора от 2009 г. нататък, от пиесата за соло виолончело „Kells“ (Ритуал IV). Но още в края на 80-те и 90-те години произведенията на Георги Арнаудов разкриват ново за композитора отношение към звука (този въпрос го занимава специално и е център на неговите търсения), което е в основата на идеите му за изграждане на музикалната конструкция и може да бъде смятано за пореден творчески етап, който продължава и през следващите десетилетия. През 2000 г. реализира диска „Орфически химни“ (Thyepoleo. Orphic Mysterial Rites), който за композитора открива нови мисловни пространства, свързани с идеята за автентичното и търсене на звукови полета, реконструирани представата за него. Пише симфоничната пиеса „Влахерна“ (в края на 2011), както и разглежданите от Илия Граматиков концерти. А в „звуките му опаковки“ (2009, 2010, отново диалог с миналото) оригиналният звуков материал е най-различно трансформиран – така композиторът реализира идеята за непреходността и безкрайността

на времето. За периода до 2011/2012 самият композитор в цитирания дисертационен текст изтъква различни подходи, които съответстват на неговите търсения, особено активни през тези години. След 2015 с произведението „Вратите на съня“ – тихи и приглушени симфонии за струнен оркестър и пиано, поставя основата на цикъл от опуси с това заглавие във версии за различни състави, както и на други произведения, които, най-общо казано, са свързани с тишината и звуковите пространства в нея и те могат да бъдат открити като разпознаваем нов етап на търсения... Позволих си тези разсъждения, търсейки и за себе си основания за въвеждането на понятието „зрял стил“ за произведения на Георги Арнаудов. Очевидно е, че то не е употребено генеалогично (въпреки че би могло), а има съдържателни аргументи, които аз откривам в отделни анализи на Илия Граматиков, но според мен е необходимо обговарянето му още в началото на текста при неговото многократно използване.

5. Нямам конкретни наблюдения върху преподавателската работа на Илия Граматиков в НМА, но публичните лекции и разговорите, на които многократно съм присъствала, са впечатляващи и мотивиращи.

6. Заключение

Въз основа на всичко споменато по-горе и в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България бих искала да подчертая всички свои положителни оценки по отделните параграфи и да предложа **гл. ас. д-р Илия Димитров Граматиков да бъде избран на академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 8.3. „Музикално и танцово изкуство (история на музиката) в Националната музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“, катедра „История на музиката и етномузикология“.**

София, 1.02.2020

проф. д.изк. Елисавета Вълчинова-Чендова